

УДК 130.2:316.3/.7 (045)

Г.М. К्लешня

ГЛОБАЛЬНЕ І ГЛОКАЛЬНЕ У СУЧАСНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ФАКТОР СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНаціональний авіаційний університет
e-mail: svanna@ukr.net; ORCID ID: 0000-0001-6989-6392

Анотація. У статті здійснено культур-філософський аналіз соціокультурних трансформацій, що відбуваються на початку XXI століття в контексті змін наукового дискурсу з глобального на глокальне. Активізація інтересу до локальності і явищ регіоналізму відбувається в усьому світі мірою того, як у ході глобалізації суттєво погіршуються перспективи розвитку окремих країн. Ослаблення внутрішніх соціальних структур сучасних держав знаходить свій прояв у руйнуванні старих і пошуках нових засад ідентифікації. Все активніше в інформаційному просторі лунають неупереджені оцінки науковців про зростання ролі глокального у світі, що постає як реакція на глобалізацію. У контексті різних методологічних підходів, зокрема діяльнісно-комунікативної парадигми, у статті досліджено вплив глобалізаційного дискурсу на динаміку і структуру регіоналізації та глокалізації сучасних соціумів.

Ключові слова: глобалізація, глокалізація, науковий комунікативний простір, соціокультурні трансформації.

Вступ

Дане дослідження викликане доцільністю подальшого опрацювання питань, що піднімалися нами у попередній роботі «Перспективи подолання глобальних викликів XXI сторіччя в постмодерній реальності» (Клешня 2023). Зокрема при аналізі можливостей реалізації стратегії протидії глобальним викликам людства в постмодерному суспільстві нами було вказано на ігнорування дисбалансу гуманітарного та технократичного в структурі сучасного суспільства, що порушує баланс і логіку процесів керування соціальним розвитком. У свою чергу, науковий дискурс дає можливості отримати відповіді на витоки визначеного дисбалансу і причини порушення логіки процесів керування соціальним розвитком. Одним із таких факторів постає внутрішня суперечливість глобальних процесів, яка знайшла своє відображення у соціокультурних трансформаціях постмодерного світу.

Комунікація як галузь наукового пізнання досліджується в роботах С. Фінка (Fink 1986), С. Бута (Booth, 1993), Й. Митроффата, Г. Анагноса (Mitroff, Anagnos 2001), М. Абисової, Л. Дротянко, Т. Поди, С. Орденова (Дротянко та ін. 2020). Історично комунікативна парадигма у філософії пов'язана з іменами К. Ясперса, М. Бубера, М. Бахтіна, Ю. Хабермаса, О. Больнова, К.-О. Апеля, М. Рідля, Е. Левінаса.

В історії європейської філософії проголошення принципу діяльності пов'язане, насамперед, із німецькою класичною філософією І. Канта, І. Фіхте, Ф.В.Й. Шеллінга, Г.В.Ф. Геґеля. Діяльнісний підхід до розкриття способу буття людини у світі було розглянуто у філософії К. Маркса.

Серед учених, які досліджували процеси глобалізації та регіоналізації, можна відмітити таких вітчизняних учених, як: Д. Лук'яненко, А. Поручника (Лук'яненко та Поручник 2008); Л. Батченко (Батченко 2004); О. Гончарову (Гончарова 2009) та іноземних Р. Робертсона (Robertson 1995), М. Спиглера (Spiegler 2000).

В академічній літературі глобалізацію зазвичай розбивають на три основні елементи: економічну, культурну та політичну глобалізацію (Babones 2008: 146). Однак, незважаючи на очікування того, що з початку 1990-х рр. глобальний порядок накриє увесь

світ, все ж таки глобалізація так і не зуміла повністю нівелювати географічний «простір місць». Суперечливість розвитку світ-системи у перші двадцять років XXI ст. демонструє як глобальні, так і глокальні тенденції в галузі політики, економіки, релігії, права, що, у свою чергу, підтверджено комунікативним мовним дискурсом. Повернення до практики торговельного та інвестиційного протекціонізму провідних держав світу, прихід до влади численних ультраправих політичних сил, автономність національних держав у вирішенні проблем, спричинених пандемією, загострення воєнних конфліктів, сепаратистських рухів, випадків тероризму – ці та інші фактори викликають певне занепокоєння серед дослідників, а також посилюють сучасний різновид «агорофобії» в суспільстві та заклики «повернення до історії» серед практиків. Проте глобальний «простір потоків» все ще залишається актуальним, пронизуючи локальний «простір місць», трансформуючи його і трансформуючись при цьому сам.

Глобалізаційний дискурс свідчить про подвійний вплив на буття людини як на індивідуальному, так і на суспільному рівнях, трансформування мультикультурного простору, гомогенізування його. Осмислення співвідношення процесів глобального та глокального у науковому дискурсі присутнє переважно у соціології, політиці та економіці. Останнє актуалізує потребу в дослідженні глокального та глобального у діяльнісно-комунікативній парадигмі, що відтворює субстанціальні засади людського існування у світі.

Мета дослідження – культур-філософське осмислення феномену мовного дискурсу глобалізації та глокалізації у науковому комунікативному просторі постсучасності.

Методологія дослідження

Для досягнення визначеної мети у рамках діяльнісно-комунікативної парадигми використано соціокультурний методологічний підхід та комплекс основних методів наукового пізнання: системний аналіз, порівняння, критичний аналіз. Для розгляду теоретико-методологічної та джерельної бази дослідження був використаний системний підхід. Для порівняння аргументативних теорій та підходів були застосовані компаративний метод та метод аналогії.

Результати

Комунікаційні процеси сьогодні є предметом уваги багатьох дослідників із різноманітних наукових галузей, а саме: герменевтики, гомілетики, риторики, філософії, теорії комунікації, теорії аргументації, теорії масових комунікацій, семіотики, теорії міжнародних комунікацій, психоаналізу, ділової комунікації, теорії перформансу, теорії інформації, теорії комунікативних обмінів, психолінгвістики, соціолінгвістики, паралінгвістики. І цей перелік можна продовжувати, додаючи до нього кібернетику, економіку, менеджмент, культурологію, міжкультурну комунікацію, психологію, право тощо. Американський учений Ю. Рюш розрізняє більше, ніж 40 підходів до вивчення комунікації, що свідчить про велике значення комунікаційних процесів. Сучасні дослідники комунікації обґрунтовують її важливість у житті людини, соціальних груп та соціумі в такий спосіб:

- у ході антропогенезу комунікативна діяльність була вирішальною передумовою і поживним ґрунтом для формування людської свідомості й мови. Комунікація – це спосіб формування людської особистості, оскільки лише в процесі взаємодії з іншими людьми відбуваються соціалізація індивіда й розвиток його здібностей;

- комунікативна потреба – це органічна (абсолютна) духовна потреба людини;

- ізоляція людини від товариства призводить до невиліковних психічних травм;

- комунікація – це чинник та умова існування будь-яких людських спільнот: від малих соціальних груп до націй та держав;

- комунікативна діяльність – це джерело, засіб підтримання й використання соціальної пам'яті, що акумулює культурний та історичний досвід соціальних суб'єктів.

Особливої актуальності дослідження комунікаційних процесів набуває в епоху інформаційного суспільства, коли відбувається переосмислення комунікативної сутності соціальної реальності та ролі комунікації в глобалізованому світі.

Ключовою рисою глобалізації є здатність регіональних виробничих структур капіталізувати локалізовані ефекти агломерації, стимулюючи появу та довготермінове закріплення специфічних умов, активів та можливостей, на основі яких формується транснаціональний капітал, який стає своєрідним «простором» домінуючої акумуляції глобалізованого капіталу. Просторова концентрація виробництва (не залежно від того чи вона сформувалась внаслідок експлуатації певних локальних ресурсів та ринків, чи виникла спонтанно в результаті глобалізаційних процесів) може розглядатись як базова прерогатива глокалізації, оскільки в локальних полюсах формується своє унікальне середовище, яке, щоправда, перебуває під перманентним впливом національних та глобальних потоків. У той же час просторова дисперсія виробництва на сьогодні постає як все більший прояв глобалізації, оскільки із розвитком транспорту, технологій передачі даних та управління процесами. Географічна віддаленість перестає бути бар'єром, а отже, доцентрові гравітаційні процеси поступово ставатимуть все

більше розмитими. Однак, з іншого боку, знову зростає загроза того, що надто високі торговельні витрати із просторового виміру перемістяться у міжцивілізаційний чи міжблоковий, тобто дисперсія виробництва всередині мегарегіонів буде відбуватись паралельно із обмеженістю міжрегіональних потоків та створенням нових «буферних зон», «стін» чи «завіс».

Враховуючи кардинальний перегляд системи глобальних студій, який розпочався в науковому середовищі після 2013 р., філософами і вченими з різних галузей знань було уточнено сутнісні рамки категорії «глокалізація» як самостійної категорії. Серед науковців, праці яких закладали теоретичну та методологічну основу дослідження процесів глокалізації, необхідно виокремити: У. Бека, Ф. Гіреса, М. Кастельса, І. Лінделла, Д. Луканенка, Дж. Ріцера, Р. Робертсона, Дж. Розенау, С. Хантінгтона та ін.

Протягом останніх кількох десятиліть у науковій комунікації термін «глокалізація» використовується все частіше. Семантично термін «глокалізація» (англ. «glocalization») є гібридом двох слів: «глобалізація» та «локалізація» і в широкому розумінні позначає «вияв тенденцій до універсалізації та партикуляризації сучасних соціальних, політичних та економічних систем» (Encyclopedia Britannica 2018).

Незважаючи на нетривалу історію використання, терміни «глокальний» і «глокалізація» набули поширення у сучасному науковому дискурсі. Наприклад, у дослідженні частоти використання термінів «глокальний» і «глокалізація» у наукометричних базах даних, яке провів В. Роудометоф, наведено 511 джерел протягом 1996–2003 рр. та понад 3000 джерел протягом 2004–2014 рр. (Roudometof 2015). Побіжний огляд наукових публікацій дає змогу виділити такі сфери найбільшого їхнього використання: міжнародний маркетинг, соціальна географія, урбаністичні науки, методи дослідження, споживча культура, популярна музика та музична культура, освіта, соціальна робота, лінгвістика та переклад, соціологія спорту, культурологічні дослідження гібридизації та креолізації, соціальні рухи, мистецтво, релігія, масові комунікації, захист навколишнього середовища, громадське здоров'я, кримінологія, протидія тероризму тощо.

Однією з причин популярності теорії глокалізації є її різкий контраст із теорією модернізації за В. Ростом (Rostow 1990), що протягом десятиліть домінувала у соціальних науках та передбачала неминучість наслідування усіма цивілізаціями етапів поступу, через які пройшла західна цивілізація. Ідея глокалізації заперечувала уявлення про те, що весь світ із плином часу безваріантно піде шляхом лібералізації, розвитку капіталістичних відносин, буде більш орієнтованим на споживання і т. ін.

Вперше достовірно підтверджене використання терміну «глокальний» зафіксовано у травні 1990 р. під час виставки в м. Бонн (Німеччина) у промові М. Ланге для характеристики експоната Г. Бенкінга під назвою «Чорна скринька природи: кубик Рубіка екології» (Francois 1997). Автор експонату ставив за мету продемонструвати необхідність формування

зв'язків між мікро-, мезо- й макрорівнями екологічних досліджень та ініціатив. Означена багаторівневість, власне, і була охарактеризована епітетом «глокальний».

У широкий обіг неологізм «глокалізація» ввів Р. Робертсон (праця: «Глокалізація: часопростір і гомогенність-гетерогенність» (Robertson 1995) та використав його у дискурсі соціальних наук як засіб усунення розбіжностей між глобальним і локальним вимірами. Його підхід, який можна охарактеризувати виразом «глокалізація як глокалізація», пропонує центральне метатеоретичне трактування концепції «глокалізації» через постулати монізму – уявлення, згідно з яким різні типи субстанції (у цьому разі – «локальне» і «глокальне») зрештою зводяться до одного джерела (у цьому разі – «глобальне»). Як стверджує Р. Робертсон (Robertson 1992), «глобальне» детермінує «локальне» та є конкретною формою вияву останнього, тоді як «локальне» не може існувати у чистому вигляді за межами «глобального». У розумінні Р. Робертсона глокалізація має стати своєрідною єдиною ланкою між «простором потоків» та «простором місць» глокалізації, деномінуючи саме другий географічний вимір.

Локально-глобальна риторика присутня і у трилогії М. Кастельса (Castells 1996), що присвячена формуванню «мережевого суспільства» (англ. «network society») як сукупності користувачів комп'ютерних мереж, пов'язаних між собою у спільноти, що не потребують фізичної присутності комунікантів. Такі мережі формують «простір потоків» (англ. «space of flows»), які трансформують урбаністичний контекст земної кулі. «Простір потоків» не впливає на існуючий географічний простір, а, швидше, змінює його функціональну й соціальну динаміку. Незважаючи на те, що «простір потоків» є новою територіальною моделлю світоустрою, учасники суспільства функціонують у географічних локаціях, тобто в місцях конденсації історії, культури та інших сутностей (так званий простір місць – англ. «space of places»), що, на думку М. Кастельса, приводить до різкого протиставлення між глобальним «простором потоків» і локальним «простором місць».

Як доводить Х. Хондкер у праці «Від глокалізації до глокалізації: концептуальне дослідження. Інтелектуальний дискурс», глокалізація є концептуально ускладненою версією глокалізації. На його думку, основними принципами глокалізації є:

- 1) багатоманітність – сутність соціального життя;
- 2) не всі відмінності стираються;
- 3) історія і культура діють автономно, генеруючи відчуття унікальності досвіду груп (культури, суспільства, нації);
- 4) глокалізація усуває страх, що глокалізація поступово зітре відмінності між означеними групами;
- 5) глокалізація не є гарантією світу, вільного від конфліктів, але вона пропонує історично більш обґрунтований та прагматичний світогляд (Khondker 2005, 187).

Аналогічну позицію займає як сам Р. Робертсон (Robertson 2013, 41-52), так і прихильники ідей Б. Тернера щодо «анклавної спільноти» (англ.

«enclave society»). Вони припускають, що глокалізація передбачає не тільки виникнення нових моделей чи учасників інтеграції, й систематичну фрагментацію існуючих одиниць, а також формування нових учасників та їхніх об'єднань, для яких наявні можливості для спілкування й забезпечення мобільності в обхід новостворених бар'єрів (Turner 2007, 287-304). Отже, глокалізація не веде до створення нової сингулярності, а генерує, натомість, множинну фрагментацію, яка і є глокалізацією (Steger 2013, 775-776).

На початку 2000-х рр. Дж. Ріцер сформував альтернативний підхід до трактування глокалізації, який суттєво відрізняється від риторики Р. Робертсона про одночасність вияв гомогенності й гетерогенності процесів глокалізації (Ritzer 2003, 193-209). Підхід Дж. Ріцера можна назвати «глокалізація як глокалізація» (на відміну від «глокалізація як глокалізація» Р. Робертсона), а його основне твердження полягає в тому, що глокалізація – це один із двох виявів глокалізації, що розкриває аспект соціальної гетерогенності. Для характеристики іншого аспекту глокалізації, який виражає тенденцію до гомогенності, цей дослідник пропонує застосовувати термін «ґробалізація» (англ. «grobalization»), який є гібридом двох слів: «зростати» (англ. «to grow») та «глокалізація». Дж. Ріцер стверджує, що «... ґробалізація робить акцент на імперіалістичних амбіціях деяких держав, корпорацій, організацій і таких інших суб'єктів, а також на їхньому бажанні – а точніше необхідності – втілювати себе [чи нав'язувати свою діяльність] на певній географічній території» (там само, 194).

Обговорення

Згідно з теорією світового суспільства, дифузія й інституційний ізоморфізм приводять до глобальної гомогенізації різноманітних культурних аспектів. Цьому відповідає методологічний підхід, який запропонував В. Роудометоф, щодо тристороннього трактування глокального – як процесу (глокалізація), як соціальних умов (глокальність) і як ідеології світогляду чи рекомендацій щодо здійснення практичних дій (глокалізм). Звідси можна виокремити три виміри трактування категорії «глокальне»: глокалізація – процес глобально-локальної взаємодії; глокальність – кінцевий результат (певні соціальні умови), що сформувався внаслідок глокалізації; глокалізм – світоглядна ідеологія чи політична стратегія адаптації глобальних впливів та локального середовища.

Виділимо три основних «вектори» вияву впливу:

1. Здатність локального послідовно і стабільно «запускати хвилю» по світовій арені, а також потенціал певного центру економічного, політичного й культурного впливу до виконання критично важливих ролей у конфігурації учасників. У роботі «Що є глокалізація» У. Бек пропонує такий сценарій глокалізації: «локальне, що глокалізує себе зсередини» (Beck 2000), але це твердження є справедливим лише тоді, коли не брати до уваги взаємодію з іншими локаціями. У

планетарних масштабах Захід впродовж багатьох століть виконував роль історичного «глобалізаційного якоря», але ХХІ ст. стало часовою платформою, в якій переформатування глобального балансу центрів впливу дедалі більше тяжіють до міжцивілізаційного характеру.

2. Здатність локального до певного імунітету щодо небажаних впливів. На світовій арені екстремальним прикладом такого опору можна назвати Північну Корею. Важливим аспектом «густини» – економічної, культурної, інституційної чи військової – є те, що локація (у т. ч. нація, релігія і т. ін.) має можливість селективного прийняття глобальних впливів.

3. Здатність локального модифікувати та заломлювати хвилі глобалізації, що проходять крізь нього. Глокальність приводить до створення і поширення гібридності, культурного плюралізму, етнічної й релігійної гетерогенності в повсякденному житті. У постколоніальній теорії та спеціалізованих культурологічних дослідженнях як близький аналог до «глокальності» використовувались терміни: гібридність, креолізація, синкретизм і метисація.

Як четвертий сценарій, можна виділити ще один новий економічний та культурний феномен, який отримав назву «лобалізація» (Chew 2010, 559-571), що означає певну форму «реваншу» локального над глобальним. Лобалізацію (англ. *lobalization*) розглядають як ситуацію, при якій вироблені локально продукти реалізуються в регіоні під виглядом престижних імпортованих брендів (або у вигляді мімікрії, як знаменитий китайський «абібас», або як банальне копіювання). Суттєвий аспект такого феномену полягає у тому, що «лобальні» продукти починають реалізовуватись у планетарному масштабі.

В умовах глобалізації суттєво зростає значення просторової організації завдяки нерівномірному процесу світового розвитку. Замість «очікуваної гомогенізації» світу людство стало свідком процесу створення транслокальних спільнот з особливою ідентифікацією. Суперечливість процесів глобалізації, яка супроводиться «детериторіалізацією» на національному рівні і «супратериторіальністю» на глобальному, створює новий контекст для взаємодії політичних акторів – від держав до окремих громадян (Кривицька 2017, 79).

У царині політологічних досліджень спостерігається диференціація відповідно до вимог соціогуманітарних наук, що задає новий алгоритм вивчення процесів соціокультурних трансформацій. Змінюється кут зору на співвідношення «національного нарративу» та «периферійного». Роль локалізму як дослідницької парадигми зростає в міру того, як піддаються істотному переосмисленню поняття полярності, фрагментованості, глокальності тощо. Крім того, істотно видозмінюється співвідношення домінант соціального й культурного на користь останнього (Кривицька 2017, 88).

Вищерозглянуті концептуальні підходи дають змогу охопити основні погляди на взаємодію у просторі глобально-локальної бінарності. Звичайно, ще досить рано вести мову про остаточне завершення онтологічного та теоретичного осмислення глокалізації.

Дослідники так і не дійшли до остаточного узгодження щодо розмежування онтологічних полів термінів у ланцюгу «глобальне» – «глокальне» – «локальне». Проте найбільша проблема міститься в неоднозначному трактуванні самого концепту глобального. Ще у 2013 р. із праці Я. Недервеса Пітерса (Nederveen 2015) розпочалася дискусія, метою якої є радикальний перегляд та «впорядкування» парадигми глобалізації відповідно до сучасних реалій. Наведемо чотири виміри досліджень глобального, які свого часу виокремив М. Стегер (Steger 2013, 771-777) у відповідь на критику Я. Недервеса Пітерса:

1. «Вимір глобалізації». Він відображає фокус тематичних досліджень на поширенні й інтенсифікації соціальних відносин крізь світо-час і світо-простір. Будучи багатовимірним набором процесів, глобалізація також охоплює зростання суспільного усвідомлення динаміки глобальної взаємозалежності.

2. «Транс- чи мультидисциплінарний вимір». Він є своєрідним викликом «євроцентричній» дисциплінарній структурі національних уявлень ХІХ–ХХ ст. При цьому розглянутий вище «вимір глобалізації» вже не може базуватися на доволі обмеженій міждисциплінарності, що охоплює формування зв'язків між двома або трьома дисциплінами.

3. «Просторово-темпоральний вимір». Такі просторові реконфігурації динамічних процесів, як «детериторіалізація» і «денационалізація», були першопричинами виникнення «глобалізації». Тим не менше, потрібно наголосити, що глобальне не слід ототожнювати з ізольованим просторовим виміром, який міститься на вершині скалярної ієрархії від глобального до регіонального, національного та локального.

4. «Критичний вимір». Він може знаходити вираження в різний спосіб: методологічного скептицизму щодо позитивістських догм і «об'єктивних істин»; перевірки інтерпретацій та трактувань, які пропонують інститути, зокрема корпоративним медіа; прийняття того, що більшість процесів і явищ є соціально зумовленими та служать чийсь інтересам; деколонізації (західного) світогляду; розуміння того, що глобальне є мультиполярним динамічним деривативом як глобальної Півночі, так і глобального Півдня.

Глокалізація спрямована на прискорення світового розвитку завдяки пристосуванню виробництва і споживання універсальних товарів і послуг до специфіки локального ринку. Глокалізація світової економіки вимагає створення та одночасного співіснування і взаємодії інституціонально-регулюючих механізмів (органів) наднаціонального, глобального рівня та рівня окремих локальних, регіональних (інтеграційних) об'єднань. Останнім часом паралельне існування та навіть перспективний розвиток двох протилежних, але взаємозалежних процесів – глобалізації і локалізації – стало предметом наукових досліджень і дискусій учених різних країн світу.

Висновки

Семантично термін «глокалізація» є гібридом двох слів: «глобалізація» та «локалізація» і в широкому розумінні позначає прояв тенденцій до

універсалізації та партикуляризації сучасних соціальних, політичних та економічних систем. Проведений аналіз наукового дискурсу свідчить про неоднозначність термінологічно-понятійного апарату, адже одні вчені розглядають ці процеси як складові одного цілого, які з часом посилюються і переплітаються між собою. Інші – вважають спільне існування явищ глобалізації і локалізації серйозними антагоністами з відчутними протиріччями між ними. Значна частина дослідників обґрунтовують існування та розвиток нового, сучасного процесу – глокалізацію висловом: «Мислити глобально, але діяти локально». Такий підхід вимагає від країн розробки і впровадження стратегій управління державним розвитком, направлених як на захист національних інтересів, так і на розвиток у єдиній родині – світовому співтоваристві (Жуков 2014, 199-201). Останнє підтверджує значення концептів глобального та локального у науковому дискурсі, як концептуальної рамки онтології в діяльнісно-комунікативній парадигмі постсучасності.

Список літератури

1. Beck U. *What Is Globalization?* London: Polity, 2000.
2. Booth S. *Crisis Management Strategy: Competition and Change in Modern Enterprises (1st ed.)*. Routledge, 1993. <https://doi.org/10.4324/9781315645674>
3. Castells M. *The Information Age: Economy, Society and Culture*. Oxford: Basil Blackwell, 1996. Vol 3
4. Chew M. M. Delineating the emergent global cultural dynamic of 'lobalization': The case of pass-off menswear in China. *Continuum*. 2010. No. 24(4). P. 559-571. DOI: 10.1080/10304310903222599
5. Fink S. *Crisis Management: Planning for the Inevitable*. New York: AMACOM, 1986.
6. Francois C., ed. *International Encyclopedia of Systems and Cybernetics*. Munchen: K. G. Saur, 1997
7. Blatter J. Glocalization. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/glocalization> (Last accessed: 05.08.2018).
8. Huntington S. P. The clash of civilizations? *Foreign Affairs* 72(3) 1993. P. 22-49
9. Khondker H. H. Globalisation to Glocalisation: A Conceptual Exploration. *Intellect Discourse*, 2005. No. 13(2), p. 187.
10. Mitroff, Ian I. *Managing crises before they happen: What every executive and manager needs to know about crisis management*. AMACOM American Management Association, 2000.
11. Nederveen Pieterse J. *Globalization and Culture: Global Mélange*. Rowman & Littlefield, 2015.
12. Ritzer G. Rethinking Globalization: Glocalization, Globalization and Something. *Nothing*. *Sociol Theory*. 2003. No. 21(3). P. 193-209. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9558.00185>
13. Robertson R. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Sage, 1992. Vol 16. DOI: <https://doi.org/10.4135/9781446250563>
14. Robertson R. *Glocalization: time-space and homogeneity-heterogeneity*. *Global Modernities* / Ed. Robertson R., Featherstone M., Lash S. London: Sage, 1995. P. 25-54
15. Robertson R. Situating glocalization: A relatively autobiographical intervention. *Global Themes and Local Variations in Organization and Management: Perspectives on Glocalization*. New York: Routledge, 2013. P. 41-52
16. Rostow W. W. *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*. Cambridge University Press, 1990
17. Roudometof V. The Glocal and Global Studies. *Globalizations*. 2015; No 12(5). DOI:10.1080/14747731.2015.1016293. P. 5.
18. Spiegler, M. (2000) Globalization: Easier Said Than Done. *The Industry Standard*, October 9, 2000, 136- 155.
19. Steger M. B. It's About Globalization, After All: Four Framings of Global Studies. A Response to Jan Nederveen Pieterse's 'What is Global Studies?' *Globalizations*. 2013. No. 10(6). P. 771-777
20. Turner B. The enclave society: Towards a sociology of immobility. *Eur J Soc Theory*. 2007. No. 10(2). P. 287-304. DOI:10.1177/1368431007077807
21. Абисова М. А. Комунікативний потенціал культурних відмінностей в інформаційному суспільстві. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2018. Вип. 1 (27). С. 9–43. (Серія «Філософія. Культурологія»).
22. Батченко Л. В. Діалектика глокалізації, або локалізація як відповідь на виклики глобалізації. *Прометей*. Донецьк, 2004. Вип. 1 (13). С. 25-29.
23. Гончарова О. В. Понятійно-категорійна сутність та основні засади глокалізації *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2021. Вип. 22. С. 464-472. (Серія «Міжнародні відносини»).
24. Дротянко, Л. Г., Абисова, М. А., Пода, Т. А., Орденос, С. С. Філософія діалогу в комунікативних практиках інформаційного суспільства. *Талком; Talkom*. 2020, 8-27.
25. Жуков С. А. Глокалізація як сучасний і перспективний процес розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин. *Науковий вісник Ужгородського університету* Вип. 3. 2014. С. 199-201.
26. Клешня Г. М. Перспективи подолання глобальних викликів XXI сторіччя в постмодерній реальності. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Філософія. Культурологія : зб. Наук. Праць*. 2023, 1 (37), 28-35.
27. Кривецька О. В. Дослідження пограниччя у контексті парадигми простору. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2017. 2 (88), 367 с.
28. Лук'яненко Д. Г. *Глобальна економіка XXI ст.: людський вимір*: монографія; Д.Г. Лук'яненко та ін.; за заг. ред. Д.Г. Лук'яненка та А.М. Поручника. К.: КНЕУ, 2008. 420 с.).

References

1. Beck, Ulrich. 2000. *What Is Globalization?* London: Polity.
2. Booth, Simon. 1993. *Crisis Management Strategy: Competition and Change in Modern Enterprises*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315645674>
3. Castells, Manuel. 1996. *The Information Age: Economy, Society and Culture*. Vol. 3. Oxford: Basil Blackwell.
4. Chew, Ming-tak Matthew. 2010. "Delineating the emergent global cultural dynamic of 'lobalization': The case of pass-off menswear in China." *Continuum* 24(4): 559–571. DOI:10.1080/10304310903222599
5. Fink, Steven. 1986. *Crisis Management: Planning for the Inevitable*. New York: American Management Association.
6. Francois, Charles, ed. 1997. *International Encyclopedia of Systems and Cybernetics*. Munchen: K.G.Saur, Munich. <https://doi.org/10.1080/03081079908962083>
7. Blatter, Joachim. n.d. "Glocalization." *In Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/glocalization>.
8. Huntington, Samuel P. 1993. "The clash of civilizations?" *Foreign Affairs* 72(3): 22–49
9. Khondker, Habibul Haque. 2005. "Globalisation to Glocalisation: A Conceptual Exploration". *Intellectual Discourse* 13 (2): 187.
10. Mitroff, Ian. 2000. *Managing crises before they happen: What every executive and manager needs to know about crisis management*. *American Management Association*.
11. Nederveen, Pieterse J. 2015. *Globalization and Culture: Global Mélange*. Rowman & Littlefield.
12. Ritzer, George. 2003. "Rethinking Globalization: Glocalization / Globalization and Something / Nothing." *Social Theory* 21(3): 193–209. <https://doi.org/10.1111/1467-9558.00185>
13. Robertson, Roland. 1992. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. Vol 16. SAGE Publications.
14. Robertson, Roland. 1995. "Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity. " In *Global Modernities*, edited by Mike Featherstone, Scott Lash, and Roland Robertson, 25–54. London: SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446250563>
15. Robertson, Roland. 2013. "Situating glocalization: A relatively autobiographical intervention." *In Global Themes and Local Variations in Organization and Management: Perspectives on Glocalization*, 41–52. New York: Routledge.
16. Rostow, Walt W. 1990. *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*. Cambridge University Press.
17. Roudometof, Victor. 2015. "The Glocal and Global Studies." *Globalizations* no 12(5): 1–14. DOI:10.1080/14747731.2015.1016293.P.5.

18. Spiegler, M. 2000. "Globalization: Easier Said Than Done." *The Industry Standard*, October 9: 136–155.

19. Steger, Manfred B. 2013. "It's About Globalization, After All: Four Framings of Global Studies. A Response to Jan Nederveen Pieterse's 'What is Global Studies?'" *Globalizations* 10 (6): 771–777.

20. Turner, Bryan S. 2007. "The enclave society: Towards a sociology of immobility." *European Journal of Social Theory* 10(2): 287–304. <https://doi.org/10.1177/1368431007077807>

21. Abysova, Mariia. 2018. "Komunikatyvnyi potentsial kulturnykh vidminnosti v informatsiinom suspilstvi" ["Communicative potential of cultural differences in the Information society"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1(27): 39–43. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.27.13053>.

22. Batchenko, L. 2004. "Dialektyka hlokalizatsii, abo lokalizatsiia yak vidpovid na vyklyky hlobalizatsii" ["Dialectics of glocalization, or localization as a response to the challenges of globalization"]. *Prometei, Prometheus* 1 (13): 25–29.

23. Honcharova, O. "Poniatiino-katehoriina sutnist ta osnovni zasady hlokalizatsii" ["Conceptual-categorical essence and basic principles of glocalization"]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seria: Mizhnarodni vidnosyny, Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University, Series: International relations* 22: 464–472.

24. Drotianko, Liubov, Abysova Mariia, Poda Tetiana, and Serhii Ordenov. 2020. "Filozofia dialohu v komunikatyvnykh praktykakh informatsiinoho suspilstva" ["Philosophy of dialogue in communicative practices of the information society"]. In *Sotsialni komunikatsii*

informatsiinoho suspilstva: teoretychni ta prykladni aspekty, Social communications of the information society: theoretical and applied aspects, edited by Artur Hudmanian and Serhii Yahodzinskiy, 8–27. Kyiv: Talkom.

25. Zhukov, S. 2014. "Hlokalizatsiia yak suchasnyi i perspektyvnyi protses rozvytku svitovoho hospodarstva ta mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn" ["Glocalization as a modern and promising process of development of the world economy and international economic relations"]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu, Scientific Bulletin of Uzhhorod University* 3: 199–201.

26. Kleshnia, Hanna. 2023. "Perspektyvy podolannia hlobalnykh vyklykiv XXI storichchia v postmodernii realnosti" ["Prospects for overcoming the XXI century global challenges in a post-modern reality"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria : Filozofia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 1(37): 28–34. <https://doi.org/10.18372/2412-2157.37.17571>

27. Kryvytska, O. 2017. "Doslidzhennia pohranychchia u konteksti paradyhmy prostoru" ["Studies of boundaries in the context of the paradigm of space"]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, Scientific notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies named after I. Kurasa of the National Academy of Sciences of Ukraine* 2 (88): 77–90.

28. Lukianenko, Dmytro, Poruchnyk, Anatolii, Kolot Anatolii et al. 2008. *Hlobalna ekonomika XXI st.: liudskiy vymir [Global economy of the XXI century: the human dimension]*, edited by Dmytro Lukianenko and Anatolii Poruchnyk. Kyiv: KNEU.

H. Kleshnia

GLOBAL AND GLOCAL IN MODERN COMMUNICATION AS A FACTOR OF SOCIOCULTURAL TRANSFORMATIONS

Introduction. Globalization discourse testifies to a double impact on human existence at the individual and societal levels, transforming the multicultural space, and homogenizing it. Understanding the relationship between global and glocal processes in scientific discourse is present mainly in sociology, politics, and economics. The abovementioned actualizes the need to study the glocal and the global in the activity-communication paradigm, reproducing the substantial foundations of human existence. **The aim** is the cultural-philosophical understanding of the phenomenon of linguistic discourse of globalization and glocalization in the scientific communication space of postmodernity. **Research methods.** A sociocultural methodological approach and a complex of methods of scientific knowledge: systems analysis, comparison, and critical analysis were used to achieve the defined goal. A systems approach was used to examine the theoretical, methodological, and source base of the study. **Research results.** The study of communication processes acquires special relevance in the era of the information society when the communication essence of social realities and the role of communication in the globalized world are being reviewed. A key feature of globalization is the ability of regional production structures to capitalize on the localized effects of agglomeration, stimulating the emergence and long-term consolidation of specific conditions, assets, and opportunities, based on which transnational capital is formed. One of the reasons for the popularity of the theory of glocalization is its sharp contrast with the theory of modernization, which predicted the inevitability of all civilizations following the stages of progress through which Western civilization had passed. The idea of glocalization denies the idea that the whole world will inevitably follow the path of liberalization, the development of capitalist relations, will be more oriented towards consumption, etc. **Discussion.** Conceptual approaches make it possible to capture the main views on interaction in the space of the global-local binary. It is still quite early to talk about the completion of the ontological and theoretical understanding of glocalization. Researchers have not reached a final agreement on the demarcation of the ontological fields of terms in the chain of "global" - "glocal" - "local". However, the biggest problem lies in the ambiguous interpretation of the very concept of global. **Conclusions.** The analysis conducted on scientific discourse reveals an ambiguity in the terminological-conceptual vocabulary. While some scientists view globalization and localization as interconnected and mutually reinforcing processes, others see them as two opposing phenomena with significant contradictions between them.

Keywords: globalization, glocalization, scientific communication space, sociocultural transformations.

УДК 101.1:316.28:2-1(045)

О.А. Матюхіна

ІОАНН ПАВЛО ІІ ПРО РОЛЬ ЗАСОБІВ ТА МОВИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Національний авіаційний університет
E-mail: kievfilozofia@gmail.com, ORCID-0000-0003-2789-0237

Анотація. У статті аналізується розвиток Іоанном Павлом ІІ католицького вчення про засоби та мову масової комунікації. Його погляди на роль і місце ЗМІ в суспільстві, їхню сутність, закладені в них можливості виступають інтегральною складовою його цілісного соціально-антропологічного вчення. З урахуванням реалій сучасного інформаційного суспільства Іоанн Павло ІІ осмислює трансформацію мови комунікації. Особливу увагу приділяється його поглядам на завдання, що стоять перед ЗМІ, на роль особистості в їхній реалізації.

Ключові слова: інформація, засоби масової комунікації, засоби суспільної комунікації, мова комунікації, гідність людини, «електронна епоха».